

- Schering en inslag - 1
 To box or not to box, that is the question - 4
 De Beoordelingscommissie stelt zich voor: Els van den Bent - 5
 De nalatenschap van een koudekunstenaar - 6
 Scannen van microfilms - 8
 Metamorfoze op volle kracht vooruit - 9
 Gedeeld erfgoed - 10
 Masterplan voor een Vlaams conserveringsprogramma - 12

METAMORFOZE → NATIONAAL PROGRAMMA VOOR HET BEHOUD VAN HET PAPIEREN ERFGOED

Terugggevonden archief van wollenstoffendekenfabriek BeKa geconserveerd

SCHERING EN INSLAG

- D**e stad Tilburg maakte in de tweede helft van de negentiende eeuw een enorme ontwikkeling door. De ene na de andere textielfabriek werd gebouwd en binnen enkele decennia domineerden schoorstenen het stadsgezicht. Deze explosieve groei werd vooral veroorzaakt door de vraag naar wollenstoffen tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865). Na het instorten van de textielindustrie in de jaren '60 van de twintigste eeuw bleven de fabrieksarchieven over als stille getuigen van een voorbijge tijd. Het is voor Regionaal Archief Tilburg niet meer dan logisch de neerslag van dit textielverleden te bewaren. Daardoor kan een beeld geschetst worden van de soorten textielindustrie die de laatste twee eeuwen in Tilburg en omgeving gevestigd waren.

Strijkgaren van BeKa

Eén van de belangrijkste werkgevers was de wollenstoffendekenfabriek BeKa. De firma werd in 1853 opgericht door Pieter Johannes van den Bergh (1811-1894). Hij voegde de naam van zijn vrouw, Krabbendam, toe en 'BeKa' was geboren. Pieters zonen Frederik Bernardus (1877-1951) en Ferdinand Adolf Leonard (1879-1956) gingen in 1897 bij de firma werken. In 1902 werd

Ferdinand medefirmant. Het bedrijf was gevestigd in de Sint Josephstraat, op de plaats waar nu Regionaal Archief Tilburg is gehuisvest. De fabriek werd gebouwd in 1853 en tot en met 1903 regelmatig uitgebreid. In 1968 moest de fabriek haar poorten sluiten.

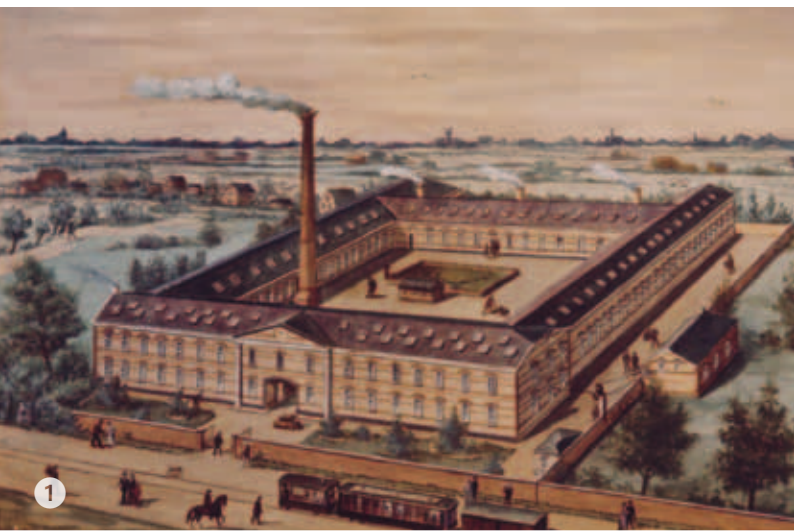
BeKa behoorde tot de grootste strijkgarenweverijen in Nederland. Strijkgaren is garen van sterk gekroesde wol dat goed vermengd kan worden met korte vezels van katoen, rayonvezels of afvalwol. Het wordt gebruikt voor kamgaren, wat een hoge kwaliteit stof oplevert.

De sluiting van BeKa had grote invloed op de Nederlandse textielindustrie. Zelfs in de Tweede Kamer werden hierover vragen gesteld. Helaas was het bedrijfsarchief, dat inzicht zou kunnen verschaffen in de ontwikkeling van de strijkgarenindustrie, spoorloos verdwenen. Dit was mede spijtig omdat het archief van een andere grote wollenstoffenfabriek, AaBe, in de jaren '90 is vernietigd.

Ontdekking

In 2007 werd Regionaal Archief Tilburg benaderd door het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. In de fabriek van AaBe Textiles bv zou een oud bedrijfsarchief gevonden zijn.

1

- 1 Aquarel van de fabriek uit 1889.
- 2 Register dat om een onbekende reden beschoten is met hagel.
- 3 Briefhoofd van de firma.

- 4 Briefhoofd uit 1897.
- 5 Een deel van het teruggevonden archief.
- 6 Foto van de weverij.

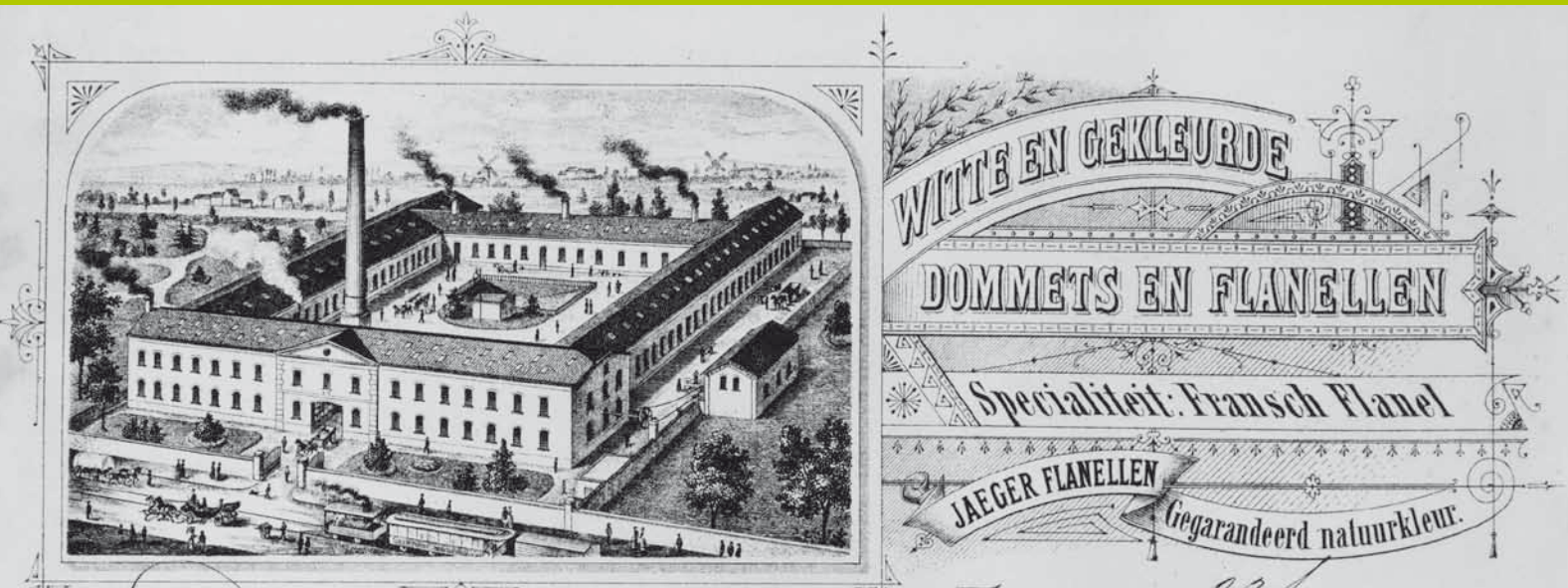
Foto's:
Regionaal Archief Tilburg.

2

4

Tilburg, den 22/2 1897

De Heer Lector van Doornet Mr. De
aan Van den Bergh Krabbendam.

3

Voor aan te verkocht op maand met Lo. Korting

5

6

Metamorfoze nieuws 01/10 - 2 | 3

Het bleek te gaan om het verdwenen archief van Wollenstoffenfabriek BeKa. De reden dat dit archief bij AaBe lag was dat Ferdinand van den Bergh, medefirmant van BeKa, de fabriek in 1929 had verlaten en de Koninklijke AaBe Wollenstoffen- en Wollendeekenindustrie nv had opgericht.

Medewerkers van Regionaal Archief Tilburg troffen het BeKa-archief aan in kisten opgestapeld op pallets. Een voor een werden de kisten opengemaakt. Het archief was beschimmeld en sterk vervuild. De medewerkers die de kisten onderzochten leken net mijnwerkers: ze waren zwart van het vuil. Daarnaast was het materiaal sterk verzuurd en aangetast door inktvraat. Eén register in het bijzonder trok de aandacht. Het was beschoten met hagel en de kogels zaten nog in het papier.

Tijdens de inventarisatie bleek dat het archief incompleet was. Het hele gebouw van AaBe werd afgezocht om het ontbrekende deel te vinden, maar zonder resultaat. Het bleef onvindbaar, totdat in 2009 AaBe failliet werd verklaard en het gebouw ontruimd moest worden. Tijdens het afbreken van de wanden werd een kist gevonden met daarin de laatste ontbrekende documenten van het BeKa-archief. Opnieuw kwamen verloren gewaande archiefstukken boven water. Door deze laatste aanvulling is het archief nu zo goed als compleet.

Recept- en weversboeken online

Het archief bestaat volledig uit bedrijfsadministratie. Met behulp van subsidie van Metamorfoze wordt een deel daarvan nu geconserveerd en gedigitaliseerd. De selectie bestaat uit 42 bereidboeken, 2 ketting- en inslagboeken, 9 loonboeken, 3 receptenboeken, 63 spinboeken, 124 weversboeken en 51 wolboeken uit de periode 1857-1936. Deze registers geven een inzicht in het productieproces. In de receptenboeken staat bijvoorbeeld precies wat de ingrediënten van een product zijn. In de weversboeken staat genoteerd welke wever welk product bij welk weefgetouw met welke stof heeft gemaakt.

Begin 2008 is het archief, met een totale omvang van 34 meter, bestraald, schoongemaakt en geïventariseerd. De selectie van 13,5 meter wordt na conservering en digitalisering in 2010 op de website van Regionaal Archief Tilburg geplaatst. De scans zullen van contextinformatie worden voorzien door vrijwilligers. Een verloren gewaand archief komt zo weer tot leven.

■ *Jean-Paul Korst*

Het herontdekte archief in dozen en kisten.

TO BOX OR NOT TO BOX, THAT IS THE QUESTION

Op uitnodiging van Bureau Metamorfoze heeft dr. Anna Bülow, hoofd Conservering van de Britse National Archives in Kew, het Waarderingsmodel Conserveringsonderzoek in de praktijk getest. Het model is ontwikkeld door de werkgroep GezOnd (Gezamenlijk Onderzoek), waarin deskundigen van de Koninklijke Bibliotheek, het Nationaal Archief en het Instituut Collectie Nederland in opdracht van Metamorfoze onderzoek doen naar papierconservering. Het model is een middel om conserveringsonderzoek te prioriteren, rekening houdend met de optimale balans tussen behoud en toegankelijkheid van de collectie en het budget.

Dat klinkt mooi, maar houdt het waarderingsmodel in de praktijk stand? Een goede *case study* bood zich aan in de vorm van het verpakken van boeken. Boeken worden verpakt als onderdeel van conserveringsprojecten. Sommige conserveringsdeskundigen vragen zich af of dat nodig is als de bewaaromstandigheden in de magazijnen ideaal zijn. En als ze dat niet zijn, heeft dan een tyvek zak of een kartonnen doos de voorkeur? Een discussie hierover werd in 2008 gevoerd met medewerkers van de kb.

Anna Bülow presenteerde haar bevindingen eind januari aan een gezelschap conserveringsdeskundigen. De bewaaromstandigheden in de magazijnen van de kb zijn erg goed. Daarom blijkt dat verpakken op een korte termijn van pakweg honderd jaar weinig tot geen effect heeft op de objecten en dus niet kosten-effectief is. Pas op langere termijn is verpakken beter dan niet-verpakken, zowel voor de objecten als het budget. En dan geniet een doos de voorkeur boven een tyvek zak.

Een complicerende factor is echter dat het uitgangspunt niet overal hetzelfde is. Zo zijn bij lang niet alle instellingen de bewaaromstandigheden zo goed als in de kb. Voor bibliotheken gelden, in tegenstelling tot archiefinstellingen, geen wettelijk vastgestelde normen voor gebouw en klimaat. Het is dus lastig om de resultaten van de bewaaromstandigheden te bepalen (en te controleren) als je boeken niet zou verpakken.

Het laatste woord hierover is nog niet gesproken, maar Anna Bülow heeft de bruikbaarheid van het Waarderingsmodel Conserveringsonderzoek aangetoond en Bureau Metamorfoze aangespoord expliciet aandacht te schenken aan het verpakken van objecten na behandeling.

■
Alexandra Daniëls

Op dinsdag 22 juni zal Anna Bülow de bevindingen van haar onderzoek naar het Waarderingsmodel Conserveringsonderzoek opnieuw presenteren. Op de website van Metamorfoze staat meer informatie over deze presentatie.

DE BEOORDELINGSCOMMISSIE STELT ZICH VOOR

ELS VAN DEN BENT

De eerste opdracht die ik tijdens mijn archiefstage in 1980 kreeg was het ontnieten van het archief dat ik vervolgens moest inventariseren. Met een extra trui aan en een déniteur in mijn dooie vingers bracht ik dagenlang in het depot door. Behoud van het papieren erfgoed werd je als stagiair ingepeperd. Het verfilmen en aanzelen van papier waren toen de nieuwste technieken en inktvraat werd zo'n beetje als grootste bedreiging beschouwd. Geschokt was ik bij het zien van een zeventiende-eeuws notarieel protocol, waarvan de letters uit het papier waren gevallen. Daardoor zag het er uit als een papieren kleedje zoals we dat op de kleuterschool moesten knippen. Maar de schrik sloeg pas goed toe, toen eind jaren '80 werd ontdekt dat verzuring van negentiende- en twintigste-eeuws papier een minstens even grote bedreiging vormde. Uitleg over autonoom verval en demonstraties van het vouwgetal staan me nog helder voor de geest.

In de jaren '80 richtten de Rijksarchiefdienst en de Koninklijke Bibliotheek het Coördinatiepunt Nationaal Conserveringsbeleid (cnc) op. Ook gemeentearchieven mochten meepraten en zo raakte ik als kersverse directeur van het Haags Gemeentearchief al vroeg betrokken bij het cnc. Onderzoek naar de hoeveelheid en het soort materiaal en met welke chemische middelen de verzuring gestopt of tenminste vertraagd kon worden, was de eerste stap. Daarnaast organiseerde het cnc

bijeenkomsten voor deskundigen en bracht het publicaties uit om kennis zo breed mogelijk te verspreiden. Ook preventieve maatregelen, zoals klimaatbeheersing en het gebruik van zuurvrije dozen en omslagen, speelden daarin een belangrijke rol. In het openbaar archiefwezen alleen al bleek het om honderden kilometers bedreigd materiaal te gaan.

Het onderzoek en de projecten van het cnc leidden tot aanbevelingen waaruit in 1990 het Deltaplan voor het Cultuurbehoud van minister Hedy d'Ancona voortkwam. Daarmee kwamen weliswaar miljoenen gulden beschikbaar, maar de kolossale omvang van het probleem noopte tot prioriteitstelling: welk materiaal moest het eerst van de ondergang worden gered? Over dat duivels dilemma moesten het cnc en de Raad voor Cultuur, waarvan ik in 1996 kroonlid was geworden, de minister adviseren. Het Deltaplan was een druppel op de gloeiende plaat en als gemeentearchivaris van Rotterdam deed ik vrolijk mee met de rondedans van de erfgoedinstellingen om de Haagse pot met geld. Niet veel later dook het probleem op van de digitale duurzaamheid. Sinds 2006 profiteer ik als onderzoeker naar de recente geschiedenis van Rotterdam niet alleen van de enorme hoeveelheid gedigitaliseerde bronnen, maar ervaar ik vooral in de praktijk hoe belangrijk het is ook die voor de toekomst veilig te stellen.

NEWTON | mania

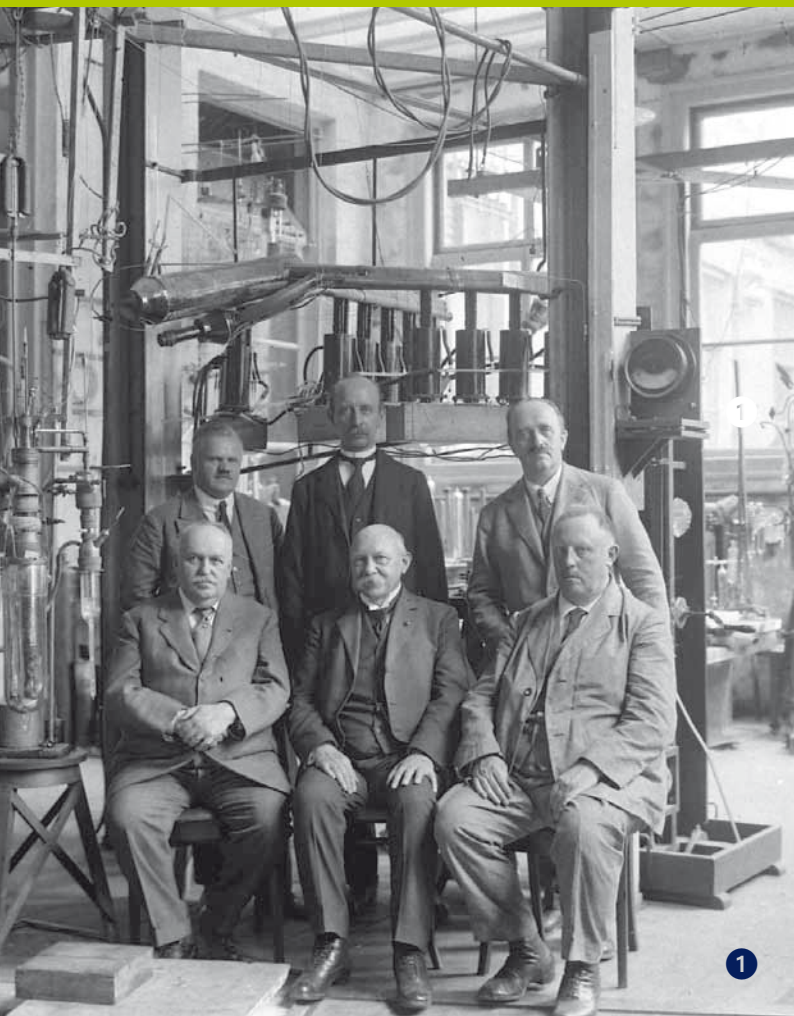
17 | 12 | 2009 1/2 | 12 | 09 | 2010

MUSEUM BOERHAAVE LEIDEN
www.museumboerhaave.nl/newtonmania

Het archief van Heike Kamerlingh Onnes

DE NALATENSCHAP VAN EEN KOUDE- KUNSTENAAR

Op 10 juli 1908 beleefde de Leidse hoogleraar Heike Kamerlingh Onnes (1853-1926) zijn *finest hour*. Rond zeven uur 's avonds verscheen er na een lange en inspannende dag een bodempje vloeibare helium in het glazen opvangvat van de heliumliquefactor, het eindpunt van het Leidse koudeapparaat. Helium was het laatste gas dat tot dan toe de inspanningen had weerstaan van de natuurkundigen die in een prestigieuze strijd waren verwickeld om, bij steeds lagere temperaturen, alle gassen vloeibaar te krijgen. Vloeibaar helium betekende dat Kamerlingh Onnes een temperatuur bereikt had van (ten hoogste) 4 graden Kelvin, ofwel 4 graden boven het absolute nulpunt.

Koudefabriek

Kamerlingh Onnes' succes was vooral te danken aan zijn grootschalige en systematische aanpak. Na een jarenlange opbouwperiode had hij het Leidse Natuurkundig Laboratorium omgebouwd tot een ware koudefabriek. Hier domineerden kookflessen en stampende pompen het interieur en liepen tientallen medewerkers rond om de machinerie gaande te houden. Deze *big science*-aanpak was volledig nieuw in die tijd.

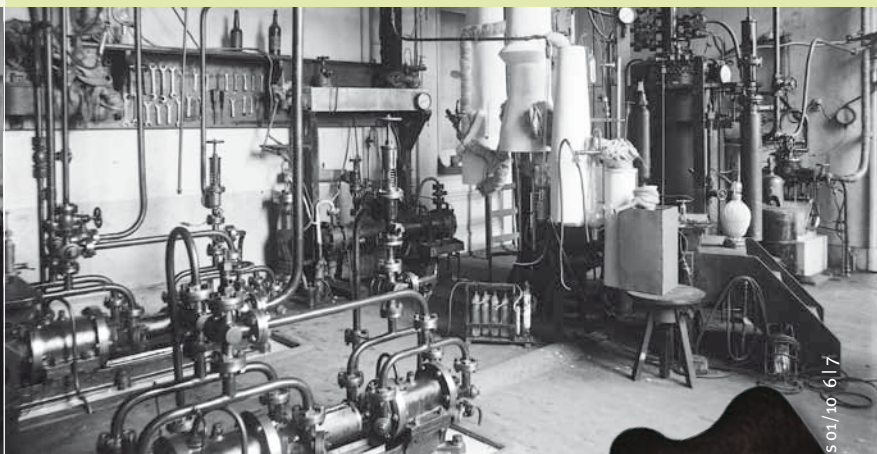

MUSEUM BOERHAAVE te Leiden is het Rijksmuseum voor de Geschiedenis van de Natuurwetenschappen en van de Geneeskunde. Tot 12 september is hier de tentoonstelling *Newtonmania* te zien, over hoe de grote natuurkundige Isaac Newton onze kijk op de wereld voorgoed veranderde.

Voor meer informatie zie: www.museumboerhaave.nl

2

3

1 Kamerlingh Onnes, zittend in het midden, met medewerkers naast de heliumliquefactor.

Foto: Leiden Institute of Physics.

2 Medewerker bij één van de apparaten in het laboratorium.

Foto: Leiden Institute of Physics.

3 Pompen en witte kookflessen in de fabriek.

Foto: Leiden Institute of Physics.

4 Aantekeningen van Kamerlingh Onnes over de zuigerring van één van de pompen gemaakt op 25 februari 1889.

Foto: Museum Boerhaave.

Dat Heike Kamerlingh Onnes zijn laboratorium als een bedrijf organiseerde en leidde, is niet zo vreemd. Als zoon van een Groningse dakpannenfabrikant was het ondernemerschap hem met de paplepel ingegoten. Op de Hogere Burger School vatte hij een voorliefde op voor natuur- en scheikunde, waarna hij een studie natuurkunde begon aan de Universiteit van Groningen. In Heidelberg, waar hij een jaar doorbracht in de laboratoria van enkele grote Duitse onderzoekers, kwam hij in aanraking met de modernste wetenschappelijke trends. In 1882 viel hem de leerstoel experimentele natuurkunde in Leiden ten deel, waar hij met de opbouw van zijn koudefabriek begon.

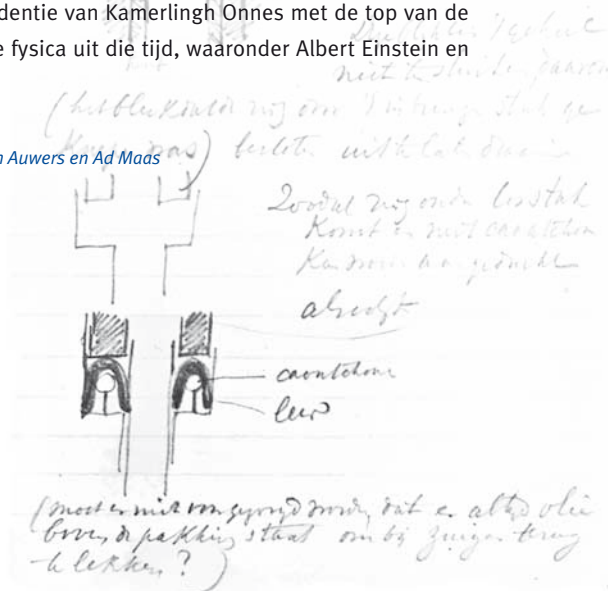
Monopolie

Het vloeibaar krijgen van helium betekende voor Kamerlingh Onnes meer dan de overwinning in een prestigestrijd. Leiden behield maar liefst vijftien jaar het monopolie op de productie van vloeibaar helium, en was daarmee de enige plaats waar onderzoek bij temperaturen tot vlak boven het absolute nulpunt konden worden verricht. Dit leidde tot tal van belangrijke ontdekkingen, met als de meest spectaculaire dat van supergeleiding: het plotselinge wegvallen van de elektrische weerstand van een stof bij extreem lage temperaturen. In 1913 ontving Kamerlingh Onnes de Nobelprijs voor de Natuurkunde.

Museum Boerhaave

De apparaten van Kamerlingh Onnes' koudefabriek zijn te bewonderen in Museum Boerhaave te Leiden. Momenteel wordt met subsidie van Metamorfoze het Kamerlingh Onnes Archief (2,5m), dat zich eveneens in de collectie van Museum Boerhaave bevindt, geconserveerd en gedigitaliseerd. Het archief biedt inzicht in de totstandkoming van het Leidse laboratorium, in het wetenschappelijk onderzoek dat er werd verricht en in de persoon Kamerlingh Onnes zelf. Daarnaast bevat het archief de correspondentie van Kamerlingh Onnes met de top van de internationale fysica uit die tijd, waaronder Albert Einstein en Marie Curie.

Harry Leechburch Auwers en Ad Mads

4

SCANNEN VAN MICROFILMS

Het is een onomkeerbare ontwikkeling: de beschikbaarstelling van microvormen aan gebruikers zal de komende jaren sterk afnemen en wellicht uiteindelijk verdwijnen. Erfgoedinstellingen investeren niet meer in aanschaf en onderhoud van de benodigde apparatuur, en de bezoeker verwacht meer en meer dat collecties digitaal beschikbaar zijn. De Beoordelingscommissie Metamorfoze heeft daarom ingestemd met het voorstel een deel van de beschikbare middelen aan te wenden voor het laten scannen van microfilms. Instellingen die in de afgelopen jaren hun collectie verfilmd hebben en daarbij een analoge gebruikerskopie kregen, kunnen subsidie aanvragen om de microfilms alsnog te digitaliseren. De voor Metamorfoze gemaakte microfilms zijn van hoge kwaliteit en lenen zich goed voor goedkope conversies naar digitale images. Ook biedt digitale beschikbaarstelling meer mogelijkheden (zoals ocr) en ondersteunt daarmee de conservering van het fysieke origineel.

Alleen collecties en archieven die verfilmd zijn in het kader van Metamorfoze komen in aanmerking voor subsidie. De films worden gescand volgens de meest recente versie van de *Richtlijnen Scannen Preservation Microfilms Metamorfoze*. De instelling is verplicht om de gedigitaliseerde collectie kosteloos beschikbaar te stellen op internet of via een intern netwerk. De instelling draagt zelf zorg voor de eventuele privacyregelingen en auteursrechten.

Aangezien het alleen collecties en archieven betreft waarvan de conservering in het verleden al door de Beoordelingscommissie is goedgekeurd, is geen inhoudelijke toetsing nodig. Het Bureau Metamorfoze bekijkt de voorstellen aan de hand van een aantal voorwaarden, beoordeelt de offerte en besluit over toekenning. De voorwaarden en richtlijnen zijn te vinden op www.metamorfoze.nl. Voorstellen kunnen het hele jaar door worden ingediend. Ze worden behandeld op volgorde van binnenkomst.

SNIPPER SNIPPER SNIPPER SNIPPER SNIPPER SNIPPER SNIPPER

Letterkundig Museum weer open

Na een grootschalige verbouwing die ruim twee jaar duurde mocht Harry Mulisch op donderdag 4 maart het vernieuwde Letterkundig Museum openen. In het museum zijn twee vaste tentoonstellingen te zien. *Het Pantheon* is een ode aan 100 belangrijke schrijvers van de middeleeuwen tot nu, die het literaire landschap van de Lage Landen hebben bepaald. In de *Nationale Schrijversgalerij* hangen meer dan 500 bekende en minder bekende schrijvers op alfabetische wijze schouder aan schouder.

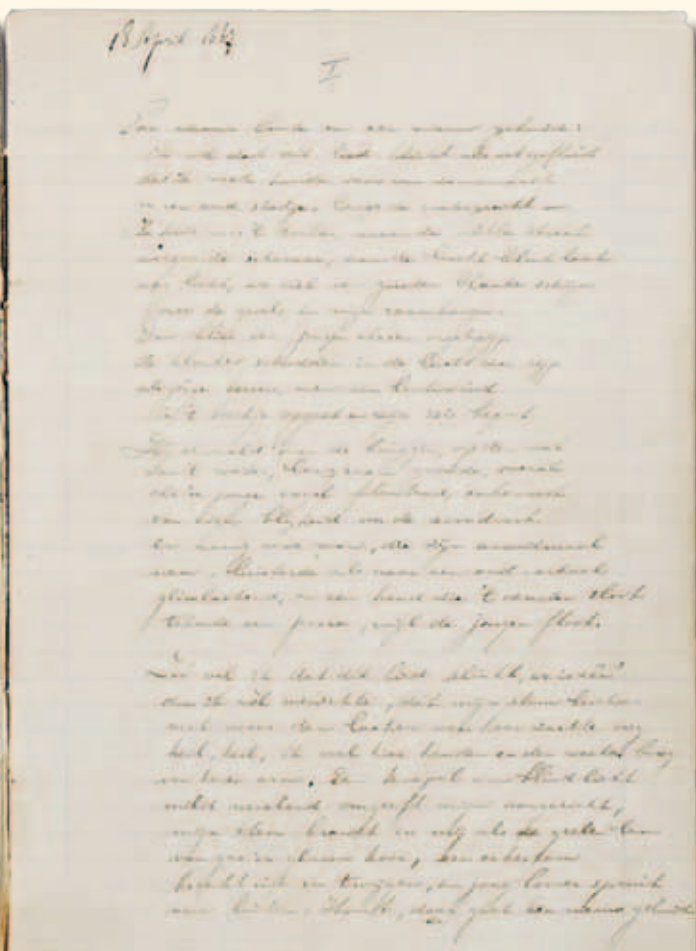
Het Letterkundig Museum is geopend van dinsdag t/m zondag.

Voor meer informatie zie:

www.letterkundigmuseum.nl

Eerste pagina van Gorter's *Mei*.

Foto: Letterkundig Museum

METAMORFOZE OP VOLLE KRACHT VOORUIT

Metamorfoze was even in groot onderhoud, maar gaat binnenkort weer op volle kracht vooruit.

Het Nationaal Archief gaat daarbij een grotere rol spelen. In het najaar van 2010 komt de Beoordelingscommissie bijeen om de nieuwe projectvoorstellen te beoordelen.

Pas op de plaats

Vanaf het najaar van 2009 zijn binnen Metamorfoze geen nieuwe projecten opgestart. Het programma moest even pas op de plaats maken om de ervaringen van de eerste twee jaar digitalisering te evalueren. Zowel de workflow als de specificaties voor digitalisering worden aangepast om de grote aantallen digitale bestanden efficiënter te verwerken en te beheren. Metamorfoze mikt erop om ongeveer 4 miljoen pagina's per jaar te conserveren en te digitaliseren. Dat levert jaarlijks een veelvoud aan digitale bestanden op doordat van iedere pagina een masterbestand en diverse digitale afgeleiden worden gemaakt voor beschikbaarstelling, zoals JPEG's en PDF's. De verwerking van deze grote stroom bestanden leverde problemen op. Enerzijds door de grote variëteit in de aangeleverde bestanden en metadata, anderzijds omdat de infrastructuur daar nog onvoldoende op was ingericht.

Twee trajecten

Om de conservering en digitalisering beter te stroomlijnen handelt Metamorfoze in de toekomst twee trajecten: archieven en gedrukte publicaties. Deze twee trajecten krijgen ieder een eigen handboek en conserverings- en digitaliseringseisen. De belangrijkste reden hiervoor is het verschil in metadatering en de mogelijkheden voor ontsluiting die daaraan verbonden zijn. Gedrukte publicaties kunnen over het algemeen ontsloten worden met behulp van het GGC (Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogussysteem) en OCR (Optical Character Recognition) van de tekst. Daarentegen is bij archieven EAD (Encoded Archival Description) de standaard voor beschrijvende metadata en is OCR doorgaans niet mogelijk. Bij materiaal dat niet overduidelijk bij één van deze twee trajecten kan worden ondergebracht, zal per geval worden bekeken welke van de werkwijzen het beste van toepassing is.

Japanse houtsnede van het raderstoomschip *Soembing*. De *Soembing* werd op 5 oktober 1855 geschenken door koning Willem III aan de Japanse regering.
Foto: Maritiem Museum Rotterdam.

Archieventraject

Het Nationaal Archief gaat binnen Metamorfoze een belangrijke rol spelen in het duurzaam opslaan van gedigitaliseerde archieven. Het archieventraject zal daartoe aangepast worden aan de eisen van het Nationaal Archief. In het najaar van 2010 zal een beoordelingsronde voor nieuwe archievenprojecten worden georganiseerd. De gedigitaliseerde collecties zullen in eerste instantie door de instellingen zelf beschikbaar worden gesteld. Archiefinstellingen die hiervoor niet de mogelijkheden hebben, kunnen hun materiaal in de toekomst via een nationale archievensite presenteren.

Gedrukte publicaties

Het traject gedrukte publicaties conserveert en digitaliseert voornamelijk boeken, kranten en tijdschriften. De digitalisering wordt in de toekomst zoveel mogelijk opgenomen in de bestaande digitaliseringstromen van de Koninklijke Bibliotheek, maar wel volgens Metamorfoze-specificaties. Duurzame opslag vindt bij de KB plaats. Beschikbaarstelling geschiedt door de instellingen en in de toekomst via een nationale site voor gedrukt tekstmateriaal. Ook projectvoorstellen voor het traject gedrukte publicaties worden in het najaar van 2010 aan de Beoordelingscommissie voorgelegd.

Metamorfoze-bijeenkomst

In het najaar van 2010 wordt een bijeenkomst georganiseerd voor alle bij Metamorfoze betrokken erfgoedinstellingen en andere geïnteresseerden. Op deze dag zullen de veranderingen in het programma worden toegelicht en is er gelegenheid tot het stellen van vragen. Meer informatie over deze dag is beschikbaar op onze website. De nieuwe subsidievoorwaarden en informatie over de komende subsidieronden wordt op de website gepubliceerd.

Huibert Crijns

Programmamanager Metamorfoze

1

Collectie van Stichting Papua Cultureel
Erfgoed digitaal toegankelijk

GEDEELD ERFGOED

2

Het laatste deel van Nederlands-Indië dat Nederland overdroeg aan de Republiek Indonesië was het westelijk deel van 's werelds één na grootste eiland, Nieuw-Guinea. Na de soevereiniteitsoverdracht in 1949 bleef het westelijk deel onder Nederlands bestuur. Pas sinds 1963 maakte het gebied als provincie deel uit van de Republiek Indonesië, eerst onder de naam Irian Jaya en sinds 2000 als Papua. Vanaf 2001 richt de Stichting Papua Cultureel Erfgoed (PACE) zich op het behoud en beheer van erfgoed afkomstig uit de voormalige kolonie. Naast boeken en documenten betreft dit onder meer inheems houtsnijwerk, een grote collectie beeldmateriaal en interviews met Papoea's en Nederlanders die in het gebied gewoond en gewerkt hebben of geboren zijn.

Staartje van ons verleden

In Nederland bevindt zich, verdeeld over musea, archieven en bibliotheken, de grootste collectie historisch en cultureel erfgoed van Papua. Niet alleen de omvang en veelzijdigheid van deze unieke collectie, maar ook het feit dat West Nieuw-Guinea een interessant staartje van ons koloniaal verleden vormt, maakt het behoud van dit erfgoed van groot belang. Daar komt bij dat het

1
Een portret van een oude man
in de Centrale Hooglanden.
Foto: J. Donkers.

2
Colijns reisverslag naar het
Carstenszgebergte uit 1936 was
één van de eerste gepopulariseerde
expeditieverslagen.
Foto: PACE.

3
Het rapport van een lokale
zendeling met aantekeningen
in de marge.
Foto: PACE.

gedeelde erfgoed betreft dat wij gemeen hebben met en beheren voor de huidige bewoners van het gebied.

Veel instellingen in Nederland beschikken over grote of kleine collecties objecten uit Papua, bestaande uit etnografische kunst, multimedia, boeken en documenten. PACE houdt zich bezig met het digitaliseren en digitaal ontsluiten van dit materiaal in het Nederlands, Engels en Indonesisch. Hoewel het digitaliseren zich vooral richt op de eigen collectie, wordt voor het digitaal ontsluiten in toenemende mate samengewerkt met andere instellingen. Doel is niet alleen dit deel van onze koloniale geschiedenis beter voor een Nederlands publiek zichtbaar te maken, maar vooral ook de inheemse bevolking van Papua zelf toegang te geven tot hun erfgoed.

Een weg met hindernissen

Voor de Papoea's is het vinden van informatie over de eigen cultuur en geschiedenis een weg met hindernissen. In Papua hebben musea, bibliotheken en archieven slechts kleine collecties van vrij recente datum, die vaak ook nog slecht ontsloten zijn. Wie informatie zoekt moet naar het buitenland, bijvoorbeeld naar Nederland, dat de grootste collecties heeft. Een probleem is echter dat het materiaal verspreid is over verschillende instellingen en dat er geen integrale inventaris beschikbaar is.

Zoekgemak

De Metamorfoze-subsidie voor de digitalisering van de boeken en documenten van vóór 1950 stelt PACE in staat om ruim een vijfde deel van de collectie via haar website toegankelijk te maken. Het materiaal wordt met behulp van OCR doorzoekbaar gemaakt en de aanwezige beschrijving wordt uitgebreid met een PDF-document. Het materiaal is zo, waar de rechten dit toestaan, online te bekijken en te doorzoeken. PACE zal in de komende tijd de mogelijkheden verder verkennen om het rechtelijk beschermde materiaal ook via gerelateerde instellingen te ontsluiten.

Een groot deel van het materiaal, zoals bestuursrapporten en expeditieverslagen, is uitsluitend in het Nederlands voorhanden. Het integraal vertalen van het materiaal is een onhaalbare zaak; dit zou eenvoudigweg te veel tijd en geld kosten. Wel heeft PACE als doel de boeken en documenten in het Nederlands, Engels en Indonesisch te annoteren en samen te vatten. Wellicht zal in de toekomst ook de inhoud van de boeken en documenten zelf geïndexeerd worden. Dit alles vergroot het zoekgemak van de bezoeker, zowel binnen als buiten Papua.

Sjoerd Jaarsma

3

4

5

4
Een vrouw en kind aan het vissen
aan de noordkust van Biak.
Foto: K.J. de Jager.

5
Een houtsnijder met een
sagoschaal in Sentani.
Foto: K.J. de Jager.

6

6
Een groep krijgers in de Centrale
Hooglanden.
Foto: J. Donkers.

Metamorfoze is het Nationaal Programma voor het Behoud van het Papier Erfgoed. Metamorfoze is een samenwerkingsverband tussen de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief en is een initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (ocw). Het programma bindt de strijd aan met verzuring en met andere vormen van autonoom verval, zoals inktvraat en kopervraat.

Voor meer informatie over het programma

Koninklijke Bibliotheek
Bureau Metamorfoze
Postbus 90407
2509 LK Den Haag
T 070 3140 518
E metamorfoze@kb.nl
I www.metamorfoze.nl

Personalia auteurs

Sjoerd Jaarsma is zakelijk coördinator bij PACE.
Jean-Paul Korst is hoofd archiefbeheer bij Regionaal Archief Tilburg.
Harry Leechburch Auwers is bibliothecaris bij Museum Boerhaave.
Ad Maas is conservator bij Museum Boerhaave.
Dennis Schouten is consulent preservatie en conservering bij de vzw Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

Metamorfoze Nieuws

ISSN 1387-084X, verschijnt 3x per jaar
Eindredactie
Mirjam Raaphorst
Redactie
Erik van der Doe en Andrea Langendoen
Vormgeving
Studio Marise Knechtmans, Amsterdam
Druk
Drukkerij Mart.Spruijt, Amsterdam
Fotografie
Afdeling Optische Technieken van de Koninklijke Bibliotheek, tenzij anders aangegeven.

KB

nationaalarchief

Vlaamse Erfgoedbibliotheek vzw is gevestigd in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen.

Masterplan voor een Vlaams conserveringsprogramma

Eind 2008 werd op verzoek van de Vlaamse overheid de vzw (vereniging zonder winst-oogmerk) Vlaamse Erfgoedbibliotheek opgericht als een samenwerkingsverband van zes representatieve erfgoedbibliotheek in Vlaanderen: de Universiteitsbibliotheek van Antwerpen, Gent en Leuven, de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen, de Openbare Bibliotheek Brugge en de Provinciale Bibliotheek Limburg in Hasselt.

Deze bibliotheken hebben als doel om, via projecten en onderzoek, kennis te verzamelen over de ontsluiting, de digitalisering en de conservering van geschreven, gedrukte en digitale col-

lecties in alle Vlaamse erfgoedbibliotheek. De Vlaamse Erfgoedbibliotheek wil ook zorg dragen voor de uitwisseling van expertise en fungeren als het aanspreekpunt voor erfgoedbibliotheek. Daarnaast wil de vzw de mensen bewust maken van het rijke bibliotheekerfgoed dat in Vlaanderen aanwezig is.

In de eerste beleidsperiode (2009-2012) zal onder meer gewerkt worden aan een masterplan voor de ontsluiting van collecties, zoals de oude drukken in de Short Title Catalogus Vlaanderen. Daarnaast wordt de kranten geïnventariseerd, collecties gedigitaliseerd, afspraken gemaakt over collectiebeleid en wordt een onderzoek ge-

start naar de wenselijkheid van een aanvullend wettelijk depot.

Tevens wordt gewerkt aan een masterplan voor de conservering van erfgoedcollecties in circa vijftig Vlaamse bibliotheken, een model voor schaderegistratie, een handleiding voor het opstellen van een calamiteitenplan en het inrichten van een aanspreekpunt voor advies over preservatie en conservering van erfgoedcollecties van bibliotheken. Het is mijn taak om, met mijn ervaring vanuit het programma Metamorfoze, aan deze onderdelen vorm te geven.

■
Dennis Schouten